

FÖRSÖK INTE LURA MIG

Instruktion för dig som ska leda mötena från den första inledande bildpresentationen vidare genom de tre olika avsnitten.

Polismyndigheten i samarbete med

PRO

SRF
SENIORERNA

SKPF
pensionärerna

Utgivare: Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen, Box 12256, 102 26 Stockholm

Omslagsfoto: Istock

Datum: Februari 2020

Innehåll

1	Om FÖRSÖK INTE LURA MIG.....	4
	Mötesledare.....	4
	Material i paketet	5
	Antal möten.....	6
	Mötets uppbyggnad i korthet	6
2	Talmanus till bildpresentation – kort om bedrägerier.....	7
3	Att känna till inför filmavsnitten	14
4	Talmanus mötestillfälle – PÅ STAN	15
	I affären.....	15
	Vid uttagsautomat och vid kassa.....	16
	På gatan.....	18
5	Talmanus mötestillfälle – I HEMMET.....	19
	När det ringer på dörren.....	20
	Någon ringer om lotterivinst.....	21
	Ditt ”barnbarn” ringer.....	22
6	Talmanus mötestillfälle – PÅ NÄTET	23
	Falsa telefonsamtal.....	23
	Falsk e-post	24
	Om du har extra tid.....	25
	Telefonförsäljning.....	26
	Om du har extra tid.....	26
	Falsa fakturor	27

1 Om FÖRSÖK INTE LURA MIG

Försök inte lura mig är ett mötespaket för aktiva informationsmöten.

Mötespaketet ska

- Öka medvetenheten om bedrägeribrott där främst äldre drabbas
- Stärka deltagarnas förmåga att stå emot denna typ av brott
- Genom diskussion och erfarenhetsutbyte få deltagarna att känna samhörighet och minska känslan av skam för att bli utsatt för brott.

Mötespaketet är uppbyggt utifrån de bedrägeribrott som förekommer mest mot äldre. Filmerna i materialet är baserat på verkliga händelser. Syftet är att deltagaren ska lära sig att känna igen situationer och genom praktiska övningar träna på att hantera olika situationer där de skulle kunna utsättas för ett bedrägeri. *Försök inte lura mig* genomförs under tre träffar och för 15-20 deltagare vid varje tillfälle.

Försök inte lura mig är framtaget av Polismyndigheten tillsammans med Brottsofferjouren, PRO, SPF Seniorerna och SKPF Pensionärerna. Skapat 2015 och uppdaterat 2019.

Mötesledare

Som mötesledare bör du ha vana att prata inför grupp, leda diskussioner samt hantera en dator som hjälpmedel för att ladda ned materialet och visa bildspel och filmer.

Detta dokument ska fungera som en vägledning för dig och ge dig insikt i mötespaketets innehåll. Du får förslag på hur du kan lägga upp mötet och förslag på talmanus. Textfält markerade med symbolen:

är förslag på talmanus för dig som mötesledare, som du kan läsa högt från när du visar respektive powerpoint-bild för mötesdeltagarna. Men anpassa gärna materialet efter din egen erfarenhet och kunskap.

Material i paketet

Mötespaketet är uppdelat i tre avsnitt: *I hemmet*, *På stan* och *På nätet*. Varje avsnitt är anpassat till ett mötestillfälle. Mötespaketet finns för nedladdning på hemsidorna för de organisationer som står bakom materialet. Paketet innehåller:

Förberedande material. För att du som mötesledare ska veta hur du kan genomföra ett möte finns en introduktionsfilm och denna mötesmanual att studera innan mötet, och sedan ta hjälp av när du leder mötet.

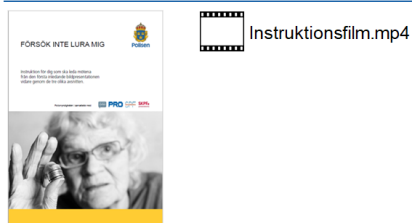
Bildpresentation. Det första mötet inleds med att du visar bildpresentationen (Powerpoint). Den innehåller en kort introduktion till *Försök inte lura mig*, syftet med mötespaketet samt en introduktion till vanliga bedrägeribrott.

Film. Varje avsnitt har en film som är utgångspunkten för respektive mötestillfälle.

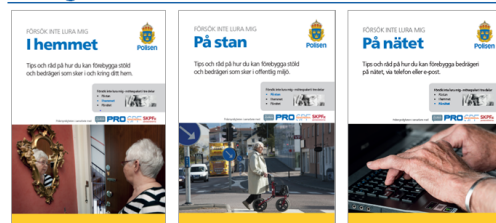
Deltagarmaterial. När mötet är klart kan du dela ut deltagarmaterialet för aktuellt avsnitt. Den innehåller en sammanfattning av situationerna ni pratat om samt tips och råd för hur man kan skydda sig från att drabbas. Be gärna din uppdragsgivare att trycka upp ett antal exemplar till dig – deltagarmaterialet gör sig bäst utskrivet.

Övrigt material. Ett informationsblad, en flyer med information om mötespaketet, samt en kortfilm som ska väcka intresse för mötespaketet.

Förberedande material

Deltagarmaterial

Bildpresentation

Övrigt material

Filmer

- FILM Försök inte lura mig - i hemmet.mp4
- FILM Försök inte lura mig - På stan.mp4
- FILM Försök inte lura mig - På nätet.mp4

Antal möten

Försök inte lura mig genomförs med fördel under tre träffar och för 15-20 deltagare vid varje tillfälle. Du som mötesledare väljer själv i vilken ordning du vill ta träffarnas teman, *På stan*, *I hemmet* och *På nätet*. Att slå ihop avsnitten rekommenderas inte då materialet kommer att bli för komprimerat. För att ge deltagarna förutsättningar att öka sin medvetenhet, kunskap och förmåga att motstå denna typ av brott behöver deltagaren tid till reflektion.

Mötets uppbyggnad i korthet

Varje mötestillfälle följer samma struktur genom filmvisningarna. Det som skiljer tillfällena åt är att mötestillfälle 1 även innehåller en bildpresentation.

Specifikt för mötestillfälle 1:

1. Välkomna gruppens deltagare till *Försök inte lura mig*
2. Genomför bildpresentationen

Varje därefter följande mötestillfällen är uppbyggda på samma sätt:

1. Välkomna gruppen och inled med att berätta om temat för dagens möte, dvs. något av *På stan*, *I hemmet* eller *På nätet*.
2. Lyssna in gruppen och hör vilka förväntningar de har på mötestillfället och eventuella reflektioner från tidigare möte.
3. Starta filmen för avsnittet. Varje filmavsnitt har 3–4 dramatiserade situationer.
 - Under filmens gång uppmanas deltagarna till diskussion eller praktisk övning.
 - I några av situationerna finns det inslag med tips från polisen.
 - Varje filmavsnitt avslutas med en bild med information om vilka som varit med och tagit fram materialet.
4. Sammanfatta dagens tema genom att påminna om de situationer ni gått igenom i filmen.
5. Dela ut *deltagarmaterialet* för dagens tema. Innan du avslutar mötet ber du gruppen reflektera över dagen.

2 Talmanus till bildpresentation – kort om bedrägerier

Här följer ett manus till dig som mötesledare som ett stöd till bildpresentationen som inleder det första mötestillfället. Den inklippta powerpointbilden i miniatyr visar det som du visar deltagarna.

Text markerade med följande symbol

är förslag på talmanus som du kan läsa högt från när du visar respektive powerpoint-bild för mötesdeltagarna. Du väljer själv hur mycket av informationen du vill ge deltagarna, och om du vill uttrycka det annorlunda. Övrig text är instruktioner.

VISA BILD 1

Du som mötesledare välkomnar gruppens deltagare till *Försök inte lura mig*. Berättar att det är den första träffen i en serie av tre tillfällen.

VISA BILD 2

Mötespaketet ska:

- Öka *medvetenheten* om bedrägeribrott där främst äldre drabbas
- Stärka *deltagarnas förmåga* att stå emot denna typ av brott
- Skapa *samhörighet* och minska på känslan av skam för att bli utsatt för brott

 Polisen 2

Mötespaketet ska öka medvetenheten kring bedrägeribrott mot äldre och ge er kunskap som stärker er förmåga att stå emot denna typ av brott.

Det ska även bidra till att vi pratar mer med varandra om rädslan och utsattheten och minska känslan av skam av att ha blivit lurad. Du är inte ensam, prata med nära och kära i din omgivning.

Vi diskuterar utifrån filmer och våra egna erfarenheter och kunskaper. Vi kommer att göra praktiska övningarna som ska hjälpa er att känna igen situationer där ni kan utsättas för bedrägerier och och hur man kan agera för att undvika att bli lurad.

Våra mötesdagar bygger på ert engagemang och er vilja till att diskutera och dela med er av era erfarenheter. Genom reflektion och erfarenhet kan vi bli mer medvetna om vår kunskap. Är vi överens om att vi tillsammans gör så att dessa träffar blir så givande som möjligt!?

Som mötesledare kommer jag att vägleda oss genom de tre avsnitten. Det kan komma tillfällen där jag kan komma att behöva föra oss åter till ämnet om vi funnit nya intressanta områden att prata om. Jag är mötesledare med en vilja att sprida kunskap, jag är inte bedrägeriexpert och kommer inte kunna besvara vissa av era frågeställningar. Jag kan i vissa fall söka svar på obesvarade frågor för att sedan återkoppla er till nästa tillfälle. Är det okej med er?

VISA BILD 3

Varje mötestillfälle har ett tema

FÖRSÖK INTE LURA MIG...

- **PÅ STAN** handlar om bedrägerier som sker på offentlig plats
- **I HEMMET** handlar om bedrägerier som sker vid eller i bostaden
- **PÅ NÄTET** handlar om bedrägerier som sker på nätet, via telefon eller e-post

 Polisen 3

Varje mötestillfälle har ett tema:

Försök inte lura mig...

- **PÅ STAN** – handlar om bedrägerier som sker på offentlig plats
- **I HEMMET** – handlar om bedrägerier som sker vid eller i bostaden
- **PÅ NÄTET** – handlar om bedrägerier som sker på nätet, via telefon eller e-post

Vid varje möte kommer vi att visa en film på mötestemat. Varje film innehåller olika avsnitt som visar på olika aktuella tillvägagångssätt. Genom att vi stannar upp och diskuterar olika händelser under filmens gång kommer vi lära oss av varandra och öka vår medvetenhet och förståelse för brottet. Med ökad kunskap och höjd medvetandegrad kommer ni stärka er förmåga att motstå denna typ av brott.

Med dig hem från varje mötestillfälle får du en broschyr med bra tips och råd för att skydda dig mot bedrägerier.

VISA BILD 4

Dagens agenda

- Presentation
- Allmänt om bedrägerier mot äldre personer
- Paus
- Film om bedrägeri och tips på hur du ska skydda dig
- Avslutning

 Polisen 4

Du som mötesledare berättar i stort om hur dagens möte är upplagt. Berättar om vilket tema som kommer att avhandlas under just detta möte. Välj om alla deltagare ska presentera sig för varandra eller inte.

VISA BILD 5

Vad är ett bedrägeri?

En gärningsperson lurar någon att göra något, eller till att avstå från att göra något som denne annars skulle ha gjort.

Det medför att gärningspersonen tjänar ekonomiskt på det och det leder till ekonomisk skada för den som blir lurad.

 Polisen 5

En gärningsperson med uppsåt...

1...vileleder någon att göra något

2....gärningspersonen tjänar ekonomiskt på det

3....leder till ekonomisk skada för den som blir lurad.

Exempel på ett försök respektive fullbordat bedrägeri:

En gärningsperson kontaktar dig via telefon. Gärningspersonen uppger sig ringa från banken och informerar dig om att en större transaktion på ditt konto har upptäckts. För att avsluta transaktionen och återföra pengarna till ditt konto behöver personen dina inloggningsuppgifter och koder från din bankdosa. Det är bråttom med ärendet för att kunna återföra dina pengar.

När du sedan...

Alternativ 1) Avslutar samtalet genom att exempelvis lägga på luren är det ett **försök till bedrägeribrott**

Alternativ 2) Lämnar ut dina inloggningsuppgifter och koder och personen gör överföringar från ditt konto till ett annat är det ett **fullbordat bedrägeribrott**.

Genom Alternativ 1) har gärningspersonen inte tjänat ekonomiskt på samtalet med dig och inte lyckades ta dina pengar, det blir då ett försök till brott.

Genom Alternativ 2) har gärningspersonen tjänat ekonomiskt på det när dina pengar finns på någon annans konto och det har medfört en ekonomisk skada för dig som blivit lurad. Här har personen uppfyllt alla rekvisit för ett fullbordat brott:

- haft **uppsåt** till brottet
- **vilselett** dig
- **ekonomisk vinning** för gärningsperson
- och **ekonomisk skada** för dig

VISA BILD 6 – 8

Bilderna 6-8 innehåller statistik, så för att talmanuset alltid ska vara aktuellt finns det i *bildpresentationen* i bildernas anteckningsfält (längst ned på respektive bild) där vi uppdaterar löpande. Se till så att du alltid använder senaste version av *bildpresentationen*.

Talmanus hittar du i *bildpresentationen*, i anteckningsfältet för bild 6-8.

VISA BILD 9

När sker brotten och vem är gärningspersonen?

- Bedrägerierna sker oftast mitt på dagen i större städer
- Det finns inget tydligt mönster på hur gärningspersonerna ser ut.

9

Var och när sker de flesta bedrägerierna mot äldre?

Flest bedrägerier sker i storstadslänen. Oavsett i vilken stad brottet har skett, är det mycket tydligt att det är större matbutikskedjor med uttagsautomat och intilliggande parkeringsplatser som utgör gärningspersonernas val av miljö för att söka potentiella brottsoffer.

Avståndet till stadens centrum och bostadsområdet påverkar också valet, ju närmare centrum och bostäder desto mer attraktivt för gärningspersonerna.

Målsökning startar redan i butiken. Gärningspersonerna kan följa efter brottsoffret för att få tillfälle att genomföra en stöld av plånbok eller kort. I vissa fall följer gärningspersoner med fram till bostaden och tar kontakt utanför på gatan eller i trapphuset.

De flesta bedrägerier mot äldre sker på vardagar mitt på dagen. Det är helt naturligt eftersom äldre rör sig i offentlig miljö vid den tidpunkten och då upplevelsen av trygghet är större. En annan orsak till att gärningspersonerna föredrar vardagar kan också vara att den sociala kontrollen i samhället är lägre på vardagar eftersom grannar och släkt arbetar.

Vilka är gärningspersonerna som genomför bedrägerierna?

Det finns inget tydligt mönster på hur en gärningsperson ser ut, utan det gäller att vara uppmärksam i situationen. Gärningspersonerna kan vara både kvinnor och män. De kan agera ensamma eller i par. Det är inte ovanligt att det är en kvinna och en man som utför bedrägeriet tillsammans och ofta arbetar gärningspersonerna i grupper om två till tre personer.

Många brottsoffer tror att det är en ensam gärningsperson men det kan vara svårt att se att det sker ett samarbete mellan flera gärningspersoner för att genomföra brottet.

VISA BILD 10

Försök inte lura mig framtaget av polisen i samarbete med Brottsofferjouren, PRO, SPF Seniorerna och SKPF Pensionärerna.

Materialet skapades 2015 och uppdaterades 2019.

VISA BILD 11

Nu kan gruppen ta en paus, medan du som mötesledare förbereder fortsättningen på mötet och filmvisningen.

Ange en tid då ni återsamlas. 20 min är en rimlig tid för paus.

3 Att känna till inför filmavsnitten

Som mötesledare har du innan mötet bestämt vilken ordning du ska ta de tre avsnitten.

Tänk på att det är du som lägger grunden för mötesklimatet, uppmuntra deltagarna att dela med sig av erfarenheter och tankar. Genom att du delar med dig av dina erfarenheter kan deltagarna få en känsla av att det även kan hända dem om det har hänt dig.

En metod du kan använda dig av är att inleda mötet med att höra vilka förväntningar gruppen har på det mötestillfälle ni har framför er. Besvara de förväntningar du kan tänkas uppfylla eller inte kommer att kunna tillmötesgå under träffarna. Detta kan du sedan fånga upp när du i slutet sammanfattar dagen.

De händelseförlopp som dramatiseras i filmerna är hämtade från verkliga bedrägerier, och har valts ut för att de är de mest förekommande. Detta kan vara bra att nämna igen för deltagarna för att påminna dem om att detta händer. Filmerna ska fungera som en grund till diskussion och här har du som mötesledare en viktig roll. Skapa diskussion genom att vara nyfiken, ställa frågor, fånga upp sådant du har hört dem diskutera när du gick runt bland grupperna, be dem dela med sig, bjuda in till samtal osv. Du får avgöra om en diskussion lämpar sig bäst i helgrupp eller exempelvis två och två.

I manualen till filmerna kommer du kunna läsa att det kan vara ett tillfälle att bryta in och fånga upp diskussionerna när aktiviteten avtar. Har du en aktiv grupp kan de ha mycket att prata om, försäkra dig om att de pratar inom ämnet annars avsluta diskussionen och sammanfatta i helgrupp.

I de praktiska övningarna ska deltagarna få tips från varandra och få öva på hur man kan uttrycka sig i olika situationer. Här vill vi att deltagarna ska hitta ett sätt som är bekvämt för dem och som de kan göra till en del av ett invariant beteende. Det kan handla om att lära in en fras som kan användas vid t.ex. oväntat samtal från en obekant.

TIPS

Läs igenom *deltagarmaterialet* för det avsnitt du tar upp för att under mötets gång kunna ge handfasta tips samt berätta mer om hur brotten går till.

4 Talmanus mötestillfälle – PÅ STAN

Du som mötesledare välkomnar gruppen och inleder med att berätta att temat på dagens möte är *På stan*. Du kommer under detta avsnitt att guida deltagarna genom olika situationer där bedrägerier i offentlig miljö är vanligt förekommande.

Innan du går in på dagens tema be gruppen reflektera över förra mötet. Fråga gärna om någon har använt den kunskap eller de tips som de fick och i så fall vilken kunskap och varför den kom till nytta.

Berätta för gruppen att de kommer att få se en film där olika tillvägagångssätt, hämtade från riktiga bedrägerier, är dramatiserade. Under filmens gång kommer du att stanna filmen för att skapa diskussioner i gruppen samt för att öva på hur man kan skydda sig mot bedrägerier i givna situationer.

De situationer som kommer att tas upp i filmen är:

1. I affären
2. Vid uttagsautomat och i kassa
3. På gatan

Vad gör du när en person bakom dig i kassan står för nära när du ska slå in din kod eller när en obekant person påkallar din uppmärksamhet? Vi kommer att vid detta möte arbeta oss igenom situationer som kan uppstå på stan. Situationer som är hämtade från vardagen. Målet är att under dagen öka din medvetenhet och kunskap så att du kan avslöja tjuven och stoppa bedragaren.

Du gör själv bedömningen när det kan vara lämpligt med en bensträckare under filmen.

I affären

Här behöver du som mötesledare uppmärksamma deltagarna om vad som kommer att visas direkt när filmen startas. Det är för att ge deltagaren en bättre förberedelse för vad de ska titta efter i filmen.

Vi kommer nu att visa en kort filmsekvens från situationen I affären. Vi kommer få se en kvinna med rullator som går in i en butik. Kvinnan ska handla. Var extra uppmärksamma på var kvinnan förvarar sin väska. Går det för fort visar jag filmen en gång till.

1. Starta filmen. Här visas en sekvens när en kvinna går in i en butik med sin rullator och med sin handväska på vagnen. När filmen pausas håller kvinnan sin ena hand på rullatorn samtidigt som hon sträcker sig efter en vara. Det som inte syns tydligt i bild är att kvinnan släpper uppsikten över väskan på rullatorn när hon sträcker sig efter varan. Det ger gärningspersonen ett tillfälle att stjäla plånboken. Kvinnan känner troligtvis att hon har god uppsikt över sin väska genom att hon håller ett stadigt grepp om rullatorn samtidigt som hon sträcker sig efter varan. Detta är ett vanligt tillvägagångssätt vid stölder av plånbok. Placeringen av plånboken skulle även kunna vara t.ex. i en bakficka på byxan eller en öppen ficka i rocken.
2. Pausa filmen när texten ”När du är ute och handlar, hur ska du förvara din plånbok för att undvika stöld” dyker upp.
 - a. Låt gruppen diskutera, två och två. Gå runt och lyssna, stötta där det behövs.
 - b. Summera reflektionerna som kommit upp under diskussionen. Runda sedan av för att gå in på nästa situation på stan.

Vid uttagsautomat och vid kassa

Nu gör du en övergång till att starta filmen på nytt med ett nytt tillvägagångssätt, Vid uttagsautomat och i kassa.

Vi lämnar situationen i affären och går vidare till Vid uttagsautomat och i kassa. Vi kommer att se när en man sitter hos polisen och gör en anmälan om brott. Mannen har varit i affären och handlat och efter det är hans bankkort borta. Vi tittar på filmen och jag kommer sedan att pausa under filmens gång.

1. Starta filmen
2. Pausa filmen vid texten ”Vad kan hända här?”.
 - a. Låt gruppen reflektera och diskutera vad som kan hända när man som i filmen står vid kassan och ska slå in koden till sitt bankkort. Diskutera antingen två och två eller i helgrupp.
 - b. Summera reflektionerna som kommit upp i helgrupp.
 - c. Diskutera vidare vilka åtgärder man skulle kunna göra för att undvika att någon ska kunna se koden som trycks in i kortterminalen.
 - d. Summera reflektionerna som kommit upp.
 - e. Be deltagarna att ge signalement på personen som stod i kön bakom honom genom att de får berätta för varandra två och två.
 - f. När deltagarnas aktivitet avtar, påkalla uppmärksamhet och summera.

3. Starta filmen.

Här visas fortsättningen av mannens berättelse från det att han lämnar butiken till att gärningspersonen tar ut pengar med mannens bankkort.

4. Pausa filmen vid texten ”Vad hände här? Vad kan man tänka på?”

Här kan du behöva hjälpa gruppen med att minnas att de fick se när mannen lämnar butiken och en man hinner upp honom och frågar om vägen.

- a. Låt gruppen diskutera två och två eller i helgrupp:
 - i. Vad hände mannen efter att han lämnade butiken?
 - ii. Vad man kan tänka på för att undvika en sådan situation?
- b. Be deltagarna berätta vad de hade för diskussioner och vilka reflektioner de gjort.

5. Starta filmen. Här följer nu brottsförebyggande tips.

Efter att tipsen visats kan du själv påtala för deltagarna vikten av att dölja sin kod då bedragarna på långt avstånd kan läsa av hur du trycker koden. Ett tillvägagångssätt som förekommer vid uttagsautomaten är att gärningspersonen distraherar dig efter att du tryckt in koden och hur mycket pengar du ska ta ut. Distraktionen kan ske genom att gärningspersonen påtalar att du tappat t.ex. en sedel. Medan du böjer dig ner för att ta upp sedeln passar gärningspersonen på att ta dina kontanter och ditt kort. Sedeln på marken hade gärningspersonen själv lagt dit.

6. Pausa filmen vid texten ”Praktisk övning”

- a) Be deltagarna att resa sig upp och arbeta tillsammans två och två. Deltagarna ska öva på hur man kan agera när en person står för nära dig då du ska betala dina varor i butiken eller slå in koden vid uttagsautomaten. Som mötesledare går du runt, lyssna in, hjälper dem att öva.
- b) När deltagarnas aktivitet avtar, påkalla uppmärksamhet och gå runt till några par och be dem berätta hur de valde att agera när någon stod för nära.
- c) Återsamla gruppen och be deltagarna sitta ned igen.
- d) Be om någon reflektion från övningen tillsammans med hela gruppen.
- e) Runda av för att sedan gå över till en annan situation på stan, På gatan.

På gatan

Nu gör du en övergång till att starta filmen på nytt. Det är situationen På gatan som du kommer att spela upp.

Vi lämnar situationen Vid uttagsautomat och i kassa och kommer nu att gå vidare till På gatan. Vi kommer få se en situation som t ex skulle kunna ske på gatan eller på en parkeringsplats när du är i färd att packa in matkassar i bilen.

1. Starta filmen.

Här visas en rörig situation på gatan där en person vill växla pengar med den brottsutsatte. Filmen går vidare över till brottsförebyggande tips.

2. Pausa filmen vid texten ”Praktisk övning”..

- a. Be deltagarna att resa sig upp och arbeta tillsammans två och två. Deltagarna ska öva på hur man kan avstyra ett samtal om någon påkallar uppmärksamhet, är närgången och skapar oreda. Som mötesledare går du runt, lyssna in, hjälper dem att öva.
- b. När deltagarnas aktivitet avtar, påkalla uppmärksamhet och gå runt till några par och be dem berätta hur de undvikit situationen.
- c. Återsamla gruppen och be deltagarna sitta ned igen.
- d. Be om någon reflektion från övningen tillsammans med hela gruppen.
- e. 3. Starta filmen igen. En bild med de organisationer som ligger bakom mötespaketet avslutar filmvisningen

Vi har nu gått igenom det avsnitt som tar upp situationer på stan. Nu tar vi en paus och när vi återsamlas igen kommer vi tillsammans att gå igenom den broschyr ni kommer få med er hem. Vi återsamlas igen klockan XX:XX

PAUS

Under pausen kan du dela ut den tillhörande broschyren På stan. Den innehåller en sammanfattning av situationerna ni pratat om idag samt tips och råd för hur man kan skydda sig från att drabbas. När deltagarna kommer tillbaka går ni igenom broschyren tillsammans. Innan du avslutar mötet kan du be gruppen reflektera över nedan punkter, två och två eller hela gruppen. Använder du dig av utvärderingsblanketter (ingår ej i materialet) kan denna stund vara bra att använda till det.

- Vad har du lärt dig idag?
- Kommer du att ändra ditt beteende utifrån vad du fått lärdom om idag?
- Var det en bra dag?

Avsluta mötet med att berätta vilka bedrägerier ni kommer att avhandla vid nästa möte och när nästa möte sker.

5 Talmanus mötestillfälle – I HEMMET

Du som mötesledare välkomnar gruppen och inleder med att berätta att temat på dagens möte är *I hemmet*. Du kommer under detta avsnitt att guida deltagarna genom olika situationer där bedrägerier kring hemmet är vanligt förekommande.

Innan du går in på dagens tema be gruppen reflektera över förra mötet. Fråga gärna om någon har använt den kunskap eller de tips som de fick och i så fall vilken kunskap och varför den kom till nytta.

Berätta för gruppen att de kommer att få se en film där olika tillvägagångssätt, hämtade från riktiga bedrägerier, är dramatiserade. Under filmens gång kommer du att stanna filmen för att skapa diskussioner i gruppen samt för att öva på hur man kan skydda sig mot bedrägerier i givna situationer.

De situationer som kommer att tas upp i filmen är:

1. När det ringer på dörren
2. Någon ringer om lotterivinst
3. Ditt ”barnbarn” ringer

Vad gör du när det oväntat ringer på dörren och en obekant påstår sig vara fastighetsskötare eller om du får ett samtal från någon som utger sig vara ditt barnbarn och vill låna en större summa pengar? Det dessa personer har gemensamt är att de vill komma åt dina värdesaker och pengar. Vi kommer vid detta möte arbeta oss igenom situationer som kan uppstå i hemmet. Vi ska under dagen öka din medvetenhet och kunskap så att du kan avslöja tjuven och stoppa bedragaren.

Du gör själv bedömningen när det kan vara lämpligt med en bensträckare under filmen.

När det ringer på dörren

1. Starta filmen.
2. Pausa filmen vid texten ”Vad gör du när du får oväntat besök? Hur tror ni att hon gör?”.
 - a. Låt gruppen diskutera två och två eller i helgrupp vad de själva gör när de får ett oväntat besök som på filmen? Hur tror deltagarna att kvinnan gör med mannen, släpper hon in honom eller inte?
 - b. Summera tankarna som kommit upp under diskussionen.
3. Starta filmen. Brottsförebyggande information visas.
4. Pausa filmen vid texten ”Kan ni komma på fler ursäkter för att lura sig in? Diskutera!”.
 - a. Diskussion i helgruppen andra trovärdiga orsaker som kan finnas för att komma in i din bostad (hemtjänst, fastighetsbolag, hemförsäljning, vattenmätare, installationer, bredband, läckage, sjukvården mm mm).
 - b. Summera diskussionen.
5. Starta filmen. Brottsförebyggande information fortsätter att visas.
6. Pausa filmen vid texten ”Praktiska övningar”
 - a. Be deltagarna att resa sig upp och arbeta tillsammans två och två. Deltagarna ska öva på hur man kan undvika att en situation där en obekant vill komma in i bostaden med en trovärdig orsak. Som mötesledare går du runt, lyssna in, hjälper dem att öva.
 - b. När deltagarnas aktivitet avtar, påkalla uppmärksamhet och gå runt till några par och be dem berätta hur de undvikit situationen.
 - c. Återsamla gruppen och be deltagarna sitta ned igen. Här ska de reflektera över nedan frågor genom att diskutera två och två eller hela gruppen.
 - a. Vad är det gärningspersonen vill göra inne i bostaden?
 - b. Hur kan man kontrollera sanningen av personens ärende?
 - d. Summera reflektionerna som kommit upp under diskussionen tillsammans med hela gruppen.

Precis som vi fick höra i filmen så vill bedragarna in i din bostad för att komma åt dina värdesaker och pengar. Det gör de genom att distrahera dig, t.ex. genom att fråga var du har din mätare eller kanske till och med något så mänskligt som att be om ett glas vatten. Medan du hämtar ett glas med vatten passar bedragaren på att ta dina värdesaker.

- e. Runda av för att gå över till en annan situation i hemmet.

Någon ringer om lotterivinst

1. Starta filmen.
2. Pausa filmen vid texten ”Är det realistiskt?”.
 - a. Diskussion två och två; hur realistiskt det är att få ett samtal om en lotterivinst. Skulle det kunna hända?
 - b. Summera reflektionerna som kommit upp tillsammans med hela gruppen.
3. Starta filmen och se vad som utspelar sig och den brottsförebyggande information som följer.
4. Pausa filmen vid texten ”På vilka sätt kan bedragaren få med sig bankkortet därifrån? Diskutera!”

Här fick ni precis se hur mannen ber om kvinnans kort och kod för att kunna betala ut ”vinsten”. Hur kan mannen få med sig kvinnans kort eller uppgifter från bankkortet?

- a. Låt gruppen diskutera i helgrupp hur bedragaren kan få med sig kvinnans bankkort.
- b. Summera gruppens diskussion och informera om hur det kan gå till.
- c. Bedragaren vill komma åt kvinnans bankkort och kod. Bankkortet kan vara i fysisk form eller bara i form av bankkortsnumret. Bedragaren sträcker fram en mobil betalterminal och låter kvinnan sätta in kortet och slå sin pinkod. Samtidigt noterar bedragaren kvinnans kod och var hon stoppar undan sitt kort. När ”affären” är avslutad distraherar mannen kvinnan för att kunna stjäla bankkortet. Ett annat tillvägagångssätt är att mannen fingerfärdigt byter ut kvinnans kort när det är använt i terminalen mot ett annat sedan tidigare stulet bankkort. Kvinnan får ett annat bankkort och mannen har nu kvinnans bankkort och kod.

Med det fysiska kortet och kod: bedragaren kan göra uttag och handla i butiker.

Med det fysiska kortet utan kod: bedragaren kan köpa varor/tjänster på nätet med kortnumret utanför Europa. Bedragaren kan även använda blipp-funktionen upp till en viss beloppsgräns/dag.

Utan fysiskt kort men kortnummer: bedragaren kan köpa varor/tjänster på nätet utanför Europa.

5. Starta filmen. Brottsförebyggande information.
6. Runda av för att gå över till en annan situation i hemmet

Ditt ”barnbarn” ringer

1. Starta filmen.
2. Pausa filmen vid texten ”Det här gick ju inte så bra. Hur hade han kunnat kontrollera att det verkligen var hans barnbarn som ringde?”
 - a. Låt gruppen diskutera och reflektera två och två över samtalet från ”barnbarnet”. Hjälp mannen, på vilket sätt hade han kunnat kontrollera att det verkligen var hans barnbarn som ringde?”
 - b. Be deltagarna berätta för hela gruppen vad de kommit fram till.

Det finns flera orsaker som de s.k. barnbarnen har när de ringer upp på detta sätt. Efter ett trevligt inledande samtal vill man låna pengar av dig. Skälet som ges är ofta att man skyndsamt behöver en summa för att betala en handpenning till köp av t.ex. bil, lägenhet, bärningshjälp, hemresa eller någon form av vård. Du kan bli uppmanad att sätta in pengar på ett konto eller lämna ut ditt bankkort och kod till ett ombud som kommer hem till dig. Här gäller det att lita på sin kritiska magkänsla.

Tänk på att du inte är särskilt utvald. Bedragarna ringer upp emot 100 samtal per dag. Det är många brott som stannar vid försök till brott.

3. Starta filmen igen.
Här följer brottsförebyggande tips. Detta är den sista delen av mötet som innehåller filmvisning. Slutbilden visar vilka organisationer som ligger bakom mötespaketet.

Vi har nu gått igenom det avsnitt som tar upp situationer i hemmet. Nu tar vi en paus och när vi återsamlas igen kommer vi tillsammans att gå igenom den broschyr ni får med er hem från detta mötestillfälle. Vi återsamlas igen klockan XX:XX

PAUS

Under pausen kan du dela ut den tillhörande broschyren I hemmet. Den innehåller en sammanfattning av situationerna ni pratat om idag samt tips och råd för hur man kan skydda sig från att drabbas. När deltagarna kommer tillbaka går ni igenom broschyren tillsammans. Innan du avslutar mötet kan du be gruppen reflektera över nedan punkter, två och två eller hela gruppen. Använder du dig av utvärderingsblanketter (ingår ej i materialet) kan denna stund vara bra att använda till det.

- Vad har du lärt dig idag?
- Kommer du att ändra ditt beteende utifrån vad du fått lärdom om idag?
- Var det en bra dag?

Avsluta mötet med att berätta vilka bedrägerier ni kommer att avhandla vid nästa möte och när nästa möte sker

6 Talmanus mötestillfälle – PÅ NÄTET

Du som mötesledare välkomnar gruppen och inleder med att berätta att temat på dagens möte är *På nätet*. Du kommer under detta avsnitt att guida deltagarna genom olika situationer där gärningspersonen använt sig av nätet eller förmått dig att använda nätet för att komma över dina pengar.

Innan du går in på dagens tema be gruppen reflektera över förra mötet. Fråga gärna om någon har använt den kunskap eller de tips som de fick och i så fall vilken kunskap och varför den kom till nytta.

Berätta för gruppen att de kommer att få se en film där olika tillvägagångssätt, hämtade från riktiga bedrägerier, är dramatiserade. Under filmens gång kommer du att stanna filmen för att skapa diskussioner i gruppen samt för att öva på hur man kan skydda sig mot bedrägerier i givna situationer.

De situationer som kommer att tas upp i filmen är:

1. Falsa telefonsamtal
2. Falsk e-post
3. Telefonförsäljning
4. Falsa fakturor

Vad gör du när banken ringer och vill att du öppnar din internetbank eller när ett lockande erbjudande kommer till din e-post? Vi kommer att vid detta möte arbeta oss igenom situationer där gärningsperson använt sig av nätet för att komma över dina pengar. Vi ska under dagen öka din medvetenhet och kunskap så att du kan avslöja tjuven och stoppa bedragaren.

Du gör själv bedömningen när det kan vara lämpligt med en bensträckare under filmen.

Falsa telefonsamtal

Anledningen till att Falsa telefonsamtal ligger under temat På nätet är för att brottet sker digitalt. Gärningsmannen manipulerar offret till att öppna sin internetbank.

Ni kommer nu att få lyssna till ett autentiskt telefonsamtal där vi får höra bedragaren ringa till sitt offer. Det är ett väldigt bra exempel på hur ett telefonbedrägeri kan gå till. Under hösten 2018 till våren 2019 drabbades många av falska telefonsamtal. 70 % av de drabbade var 70 år eller äldre.

När bedragarnas verksamhet gick som bäst kom de över 30 miljoner kronor i månaden. Polisens goda utredningsresultat tillsammans med att äldre personer stärkte sin förmåga att stå emot denna typ av brott gjorde att brotten minskade men det är fortfarande personer som drabbas. Sommaren 2019 drabbades unga 19-24 år särskilt mycket, en målgrupp som är födda i ett digitalt samhälle.

För att bli medvetna om hur lätt det kan vara att bli lurad ska vi lyssna till ett nedklippt samtal som egentligen över 30 min långt. Lyssna noga på hur bedragaren manipulerar offret genom hela samtalet och hur offret flera gånger försöker avsluta samtalet.

1. Starta filmen.
2. Pausa filmen vid texten ”Hur kan man avsluta ett obekvämt samtal?
Diskutera!
 - a. Låt gruppen diskutera och reflektera över samtalet två och två Hur man kan avsluta ett obekvämt samtal?
 - b. Återsamla gruppen och be deltagarna berätta vad de kommit fram till.
3. Starta filmen igen. Brottsförebyggande information visas.
4. Runda av för gå över till en annan situation på nätet.

Falsk e-post

1. Starta filmen.
2. Pausa filmen vid texten ”Vad är ett phishingmejl/nätfiske?”
 - a. Låt gruppen diskutera vad phishing eller nätfiske är. Diskussion antingen två och två eller i helgrupp.
 - b. Summera vad som framkommit under diskussionen.
3. Starta filmen.
4. Pausa filmen efter texten ”Här följer några exempel på falsk e-post och falska sms:” när brevet från Skatteverket visas.
Eventuellt behöver du läsa högt för att alla deltagare ska kunna ta till sig texten.

Här uppmanar bedragaren dig att klicka på en länk för att därefter fylla i dina kortuppgifter. Man kan även reagera på hur Skatteverket inleder sitt brev och kontaktuppgifterna där telefonnumret inte går till Sverige.

Fortsätt att pausa vid varje nytt exempel som visas, totalt 4 exempel.

5. Starta filmen.
Se hur personen i filmen väljer att klicka på länken i mejlet och sedan fyller i

sina uppgifter. Uppgifter som bedragaren sedan kan använda för att komma åt dina pengar.

6. Pausa filmen vid texten ”Har du drabbats av nätfiske?”

- a. Låt deltagarna antingen diskutera två och två eller i helgrupp.
- b. Summera reflektionerna som kommit upp under diskussionen.
- c. Om en deltagare har drabbats ställ frågan varifrån mailet kom och vad det handlade om och hur personen gjorde?

7. Runda av för gå över till en annan situation på nätet.

Om du har extra tid

Phishing (eng) eller **nätfiske** (efter engelskans *fishing*, ”fiske”) är en form av social manipulation och en olaglig metod att komma åt lösenord, personuppgifter eller bankkortuppgifter.

Uppgifterna använder gärningspersonen för att genomföra bedrägerier. Det finns olika sätt att genomföra phishing, via e-post (”phishing”) eller sms (”smishing”).

- **Falsk e-post eller falska sms** där det ser ut som att mejlet/sms:et kommer från en bank, myndighet eller större företag som uppmanar dig att lämna personuppgifter eller bankkortuppgifter. Det finns inga seriösa aktörer som skickar mejl med en sådan uppmaning!
- **Falska hemsidor** på internet som ser ut som bankens, myndighetens eller ett större företags hemsida där det erbjuds service om man uppger personuppgifter eller bankkortuppgifter.
- **Falska annonser** och falsk reklam på internet där du uppmanas klicka på en länk för att gå vidare och där lämna bankkortnummer, lösenord eller annan känslig information. I länken kan det finns en skadlig kod som tar sig in i din dator och tömmer den på de uppgifter som finns lagrade i hårddisken.

Telefonförsäljning

Nu gör du som mötesledare en ny övergång till att starta filmen på nytt. Förklara att nu kommer en annan typ av telefonsamtal att vara uppmärksam på.

1. Starta filmen.
2. Pausa filmen vid texten ”Vad säger han egentligen? Ja, nej eller kanske?”
 - a. Låt deltagarna svara i helgrupp.
 - b. Summera reflektionerna som kommit upp under diskussionen.
3. Starta filmen igen.
4. Pausa filmen vid texten ”Är han positivt eller negativt inställd?”
 - a. Låt deltagarna svara i helgrupp.
 - b. Summera reflektionerna som kommit upp under diskussionen.
5. Starta filmen igen.
6. Pausa filmen vid texten ”Känner du igen situationen? Diskutera!”
 - a. Be deltagarna diskutera två och två om de själva fått liknande samtal.
 - b. Summera vad som framkommit under diskussionen tillsammans med hela gruppen.
7. Starta filmen igen.
8. Pausa filmen vid texten ”Praktiska övningar”
 - a. Be deltagarna att resa sig upp och arbeta tillsammans två och två. Deltagarna ska öva på hur man kan avsluta ett samtal som är påstridigt. Här kan den ena ringa den andre som ska avsluta det påstridiga samtalet, som i filmen. Som mötesledare går du runt, lyssnar in, hjälper dem att öva.
 - b. När deltagarnas aktivitet avtar, påkalla uppmärksamhet och gå runt till några par och be dem berätta hur de undvikit situationen.
 - c. Be deltagarna sitta ned igen.
9. Runda av för gå över till den nästa situationen på nätet.

Om du har extra tid

Enligt distansavtalslagen är det inte längre möjligt att ingå muntliga avtal med konsumenter. Ett företag som vill sälja något måste få din skriftliga bekräftelse på att du accepterar erbjudandet. Annars är avtalet ogiltigt och du är inte skyldig att betala.

Skriftlighetskravet innehåller två led. För det första ska företaget skriftligt bekräfta det anbud de har gett dig på telefon. För det andra ska du skriftligen acceptera företagets anbud.

Det här gäller när det är företaget som tar initiativet och ringer upp dig, men det spelar ingen roll om du är en ny kund eller har handlat av företaget tidigare. Om det däremot är du som tar kontakt med företaget gäller inte de nya reglerna om skriftlig avtalsbekräftelse.

Avtalet får skickas med brev, e-post, sms eller liknande. Det viktiga är att du ska kunna läsa vad avtalet innehåller innan du bestämmer dig för om du vill skriva på eller inte.

Källa: Konsumentverket.se

Falska fakturor

1. Starta filmen. Detta är den sista delen av mötet som innehåller filmvisning.

PAUS

Under pausen kan du dela ut den tillhörande broschyren På nätet. Den innehåller en sammanfattning av situationerna ni pratat om idag samt tips och råd för hur man kan skydda sig från att drabbas. När deltagarna kommer tillbaka går ni igenom broschyren tillsammans. Innan du avslutar mötet kan du be gruppen reflektera över nedan punkter, två och två eller hela gruppen. Använder du dig av utvärderingsblanketter (ingår ej i materialet) kan denna stund vara bra att använda till det.

- Vad har du lärt dig idag?
- Kommer du att ändra ditt beteende utifrån vad du fått lärdom om idag?
- Var det en bra dag?